

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Het Gheopent Christendom

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Het Eerste Capittel. Van den Anti-Christ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71377](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71377)

HET EERSTE DEEL.

Vande gheboorte, ende op-komste
van Mahomet.

HET EERSTE CAPITTEL.

Van den Anti-Christ.

Predikant. I. Afd. Pag. 10.

En weynigh voor de op-komste van Mahomet hadde den duyvel, door Godts toe latinghe, tot straffe der ondanckbare wereldd, uyt den afgrondt der helle doen op-komen dat grouwelijck beest, den Anti-Christ, ende het Anti-Christendom.

Antwoorde.

Goeden Godt ! wat schroomelijcke woorden brenghet ghy hier booz den dagh ? elck is schier als een donderslagh. Den duyvel, seght ghy / hadde doen op-komen ; wat ? dat grouwelijck beest ; van waer ? uyt den afgrondt der hellen ; waerom ; tot straffe der ondanckbare. Maer wat was dit booz een beest ? Den Anti-Christ. Nu en ben ick niet verwondert dat ghy u verhael met soo grouwelijcke woorden beghint / wanneer ghy spreken wilt van den Anti-Christ, want in der waerheydt / dat is een grouwelijck beest. Doch / wat wilt ghy hier boozders van segghen ?

Predikant.

De saeden, ende beghinselen van't Anti-Christendom, waren wel gheleght ten tijde der Apostelen : want Paulus seght 2. Thessal. 2. 7. De verborghentheyt der ongherechtigheydt wordt alreede ghemocht.

A 3

Ant-

Het gheopent Christendom

Antwoorde.

Is moghelijck? soude den Anti-Christ alreede begost hebben ten tijde der Apostelen? Ick binde wel 1. Ioan. 2. 18. datter t'zijnen tijde vele Anti-Christen waren, dat is/ die Christum, ende sijne leere bevochten / ende bestreden; maer ick en kan niet ghelooven/ dat alsdan dien Anti-Christ soude begost hebben van den welcken Paulus spreekt 2. Theff. 2. 3. want hy seght dat desen maer een mensch sal wesen / ende niet vele/ ende v. 8. dat Christus hem sal dooden door den den gheest sijns monts. Soude dien mensch in't besonder/ die ten tijde der Apostelen soude begost hebben / en van Christo most ghedoodt worden/ ses hondert jaren daer naer noch gheleest hebben?

Predikant. Pag. II.

Den tijdt, op den weleken dit monster ghebaert is, is eerst gheweest, als Phocas sijnen Heere Mauritijs vermoort hebende, sich tot Constantinopelen (alwaer op dien tijdt de Keyfers haer Hof, ende residentie hielden) tot Keyser opwierp, ende als Bonifacius den derden Bisschop van Roomen wiert.

Antwoorde.

Ick en ben niet verwondert / dat ghy dit seght een monster te wesen: want volgens uwe calculatie/ dese besouderem mensch den Anti-Christ / soude ses hondert en ses jaren moeten ghelegghen hebben in't lischeem van sijne moeder / hy soo verre hy ten tijde der Apostelen begost heeft / ende eerst ten tijde van Phocas te voorschijn ghekomen is: want prectis soo vele jaeren zijnder verlopen tusschen de Apostelen / ende Phocas. Maer wie is dit monster gheweest?

Pie.

Predikant.

Dat is gheweest *Bonifacius* de derde Bisschop van Roomen, die door het toedoen vanden Keyfer-moorder *Phocas*, welcken hy tot het Keyser-rijck hadde helpen bevoorderen, tot er-kenissen van sijne vorighe diensten, den tijtel van *alghemeen Bisschop*, en *Bisschop der Bisschoppen*. heeft ontfanghen.

Antwoorde.

Ick en kan in de heele *Schryfture* niet vinden / dat den *Anti-Christ*, sal / of moet ghenoemt worden / *Alghemeenen Bisschop*, oft *Bisschop der Bisschoppen*: Ick binde wel *2. Theff 2.4.* dat hy sich verheffen sal boven al wat Godt ghenoemt wort, ende voor sulckx ghedient wordt, maer dit is by wat anders / dan sich te noemen *Bisschop der Bisschoppen*: Soo en kan ick dan gheensting aen-nemen / dat *Bonifacius*, ter oorzake van desen tijtel den *Anti-Christ* soude gheweest sijn.

Daer-en-boven / ick en kan niet gheloooven / dat den boorzepde *Bonifacius*, de eerste gheweest is / die desen tijtel onder de *Pausen* soude gheboert hebben / herbolgheng moet den *Anti-Christ* hzoegher te hzoegh sijn ghekomem sijn / dan ghy hier boorzgheeft.

Predikant.

Na desen eergierighen tijtel, hadde den duyvel wel niet naghelaten eenighe te verwecken, die oock vierighlijck naerden selven ghestaen hebben, doch tot dese tijdt toe te verghheefts.

Antwoorde.

Dit maect my dese heele saecke dapper suspect / datter hooz *Bonifacius* noch andere meer moeten gheweest sijn / die hooz *Alghemeen Bisschop*, sae t'hoofst der Kercke erkent sijn gheweest. Is dit soo / soo is van den *Anti-Christ* hooz *Bonifacius* gheweest: seght in'eens
 24 dan

dan preeles op wat tijt hy ghebaert is.

Laet ons samen door-loopen alle de oude Kerckelijcke Schriften / ende Historien / om te sien / offer niemandt soodaenigh zo gheweest booz Bonifacius: Door hem heeft gheseten Gregorius Magnus: wat seght ghy van desen? heeft hy soo wel desen tijtel niet gheboert / als syuen naesact Bonifacius?

Predikant.

Neen hy, want hy heeft Ioannes si nen Mede-Bisschop tot Constantinopelen, die hem den tijtel wilde aenmatighen, machtig teghenstaen, en daer over brieven aen den Keyser Maurinus gheschreyen, in de welke hy uyt druckelijck seght, dat wie sic selven eenen *Algemeenen Bisschop* noemt, ofte oock alsoo begheert ghenoecht te worden, een voor-bode des *Anti-Christis* is.

Antwoorde.

Dies niet teghenstaende / soo heeft den boozsenden Gregorius gethoont metter daet / dat hy *Algemeen Bisschop* was / ende van de Kercke / soo in t'Oosten / als in't Westen booz soodanigh erkent wiert. Want

Ten eersten, men sal schier soo lanck als hy Paus is gheweest / dat is / 14 Jaeren / niet een jaer binden / op welck desen Gregorius niet gethoont heeft sijn ghebedt ober de gheheele Kercke van t'Oosten / en Westen / ende ober haer Bisschoppen.

De gheheele werelt heeft tot hem gheappelleert: Keyser / en Coninghen / Princen / ende Princesen / Patriarchen / Bisschoppen / Aris-Bisschoppen / Abten / epudelijck alle soorten van menschen / ende uyt alle ghewesten. Hy heeft de Concilien ondersocht / gheapprobert / ofte verwoorpen. Hy heeft aen verschenden Kercken besondere privilegien ghegheben. Hy heeft / door het senden vanden Bisschoppelijcken mantel / de Aris-Bisschoppen van Grieken-landt, namentlijck die van Comtulen ende Nicopolis, bevesticht soo men kan sien in sijn 55. en 7. bies van't 4. Boeck.

Hy

Hy heeft in't sesde jaer sijn **Pausdoms** brieven gheschreven aen alle de Bisschoppen van Helladia *lib. 4. Ep. 56.* van ghelijcken aen alle de Bisschoppen van Epirus. Oock Joannes selve / vanden welcke hier questie is / Patriarch van Constantinopelen, heeft sich aen hem onderworpen *Lib. 2. Epist. 52. ende 64. ad Narsetem.* Het ghene hy ghebiedt r'onderhouden in't Oosten / ghebiedt hy oock aen alle de Kercken van Vranckrijk *Lib. 4. Ep. 5.* In't jaer 590. isser eene ambassade tot hem ghesonden upt Numidien, de welke haere klachten quam doen datter hy haer eenen ketterschen Bisschop was / die de Catholijcken dede herdoopen: hier op heeft Gregorius ghesonden eenen sekeren Hilarius, die aldaer upt sijnen naeme een Synode soude vergaederen / ende den selven Bisschop soude afstellen: op't selve jaer heeft hy de saken ghehoort / ende ondersocht vande Bisschoppen van Thebes, Epidaurus, Salona, en Calaris. Op dat selve jaer hebben tot hem haren roebucht ghenomen de Bisschoppen van Yerlandt, de welke hy wederom ghebracht heeft tot de ghemeynschap der Kercke *Lib. 2. Ep. 36.* In't jaer 593. heeft hy den Bisschop van Tarenten twee maanden verboden **Wisse** te lesen *Lib. 2. Ep. 22.* op't selve jaer heeft hy te niere ghedaen het alghemeen Concilie van Numidien, om datter eentghe dinghen vast ghestelt waeren teghen de Kerckelijcke Reghelen. *Lib. 3. Ep. 7.* op't selve jaer / dooz het versoek vande Continghen van Vranckrijk heeft hy het Clooster van S. Medard tot Soisson, het hoost ghestelt van alle de Cloosters in Vranckrijk *Lib. 2. Ep. 38.* In't jaer 594. heeft hy de Bisschoppen van Dalmaticen gheercommuntceert / om dat sy eenen Bisschop hadden ghestelt die hy verworpen hadde *Lib. 2. Ep. 54.* In't jaer 597. heeft Cyriacus Bisschop van Constantinopelen tot hem een ambassade ghesonden / met sijn brieven / ende de brieven vanden Keyser Mauritius hem biddende / dat hy haer wilde ontfanghen inde ghemeynschap der Kercke / hy heeft d'Ambassadeurs vriendelijck ontfanghen / en haer laten teghenwoordigh zyn in sijn **Wisse** *Lib. 6. Ep. 31.* In't jaer 601. heeft Elychius Bisschop van Jerusa-

10   Het gheopent Christendom
Jerusalem de belijdenisse sijn gheloofs ghesonden nae
Roomen, de welcke van Gregorius is gheapprobeert
gheweest als oprecht *Lib. 9. Ep. 40 &c.* Sijn dit niet
openbaere trecken dat Gregorius metter daet eenen
Alghemeenen Bisschop was: ende dat hy booz soodanigh
in't Oosten / ende Westen erkent wiert?

Predikant.

Hoe seght dan dese selve *Gregorius lib. 4. Ep. 34. 38. 39.* Dat
wie sich selven eenen alghemeynen Bisschop noemt, ofte oock alsoo
begheert ghenoemt te worden een voorbode des Anti-Christis is;
ende sprekende van Joannes den Patriarch, seght, dat hy had-
de aenghenomen en sich toeghepast die pestilentielle, ende hooveer-
dighe tijtel van alghemeenen Bisschop vande gantsche wereldt, se-
ghen den vrede vande Kercke, tot verachtinghe van allen, spring-
hende buysen de paelen van modestie, en zedigheydt. Op een
andere plaette, seyt hy, dat hy uyt dese opgeblasentheydt
vanden voorseyden *Ioannes* niet anders en konde besluyten,
als dat den tijdt vanden *Anti-Christ* nu voor de deure was,
om dat hy, te weten, den Bisschop *Ioannes*, met desen op-
geblaesen tijtel recht naebootste den Prince der boose
Enghelen, die de andere Enghelen verachtende alleen wil-
de uyt-munten.

Antwoorde.

Hier brenghet ghy uw' eyghen bonnisse mede / en
samen de redenen / waerom dat Gregorius dese op-
geblasentheydt in den Patriarch Joannes berispt
heeft: want Gregorius seght voor eerst, dat hy daer-
mede alle de andere Bisschoppen verachte: Ten
tweeden, hy verghelijckt hem by Lucifer, die de andere
Enghelen verachtende, alleen wilde uyt-munten. Hier uyt
besluyt ick / dat Joannes soo begheerde te wesen een
Alghemeyn Bisschop, dat alle de reste ten opsichte van
hem ghene Bisschoppen en waren; dat treck ick oock
uyt dese woorden Gregorius *Lib. 4. Ep. 36.* daer hy seydt:
Indien der een Alghemeyn Bisschop zy (te weten / soo als
Joannes sich toeschryben wilt) alle de reste en sijn gheene
Bisscop.

teghen het gheopende Turckdom. 11

Biffchoppen. Dat en was noyt ghehoort in de Kercke; want al-hoe-wel de Pausen van Roomen, ende den tijtel / ende de daet van Alghemeynen Biffchop, ofte 'tHooft vande Kercke, hadden ghevoert oock langhen tijdt hooz Gregorius; soo ist nochtans dat sy noyt de reste van de Biffchoppen verachtreden / de selve lieten in haer gheheel / ende weerdighepdt / inde welcke sy van Christo ghestelt sijn: daerom seght oock Gregorius dat Joannes streedt teghen Godt, om dat hy dooz sijne aenghenomen Alghemeyntheyt, de weerdighepdt / ende jurisdictie der Biffchoppen wilde af-schaffen: hy seght oock dat hy streedt teghen de vrede vande Kercke, niet alleen om dat hy sich eenen tijtel toepaste / die alleen epghen was aen de Pausen van Roomen, maer oock om dat hy eene saecke wilde inboeren / die noyt ghesien en was inde Kercke / te weten het af-schaffen vande weerdighepdt der Biffchoppen.

Hi hoozders / dat Gregorius desen tijtel niet en bestrafte in't ghemeyn / maer alleenlijck in de Biffchoppen van Constantinopelen, blijckt nyt de brieven van synen hoozsaet Pelagius II. daer hy seght dat het noyt roeghelaeten is gheweest aen de Biffchoppen van Constantinopelen desen tijtel te boeren.

Predikant.

Den tijtel van *Alghemeyns Biffchop*, en *opper-hoofst vande Kercke*, was tot noch toe onghehoort inde Kercke.

Antwoorde.

Hoe durft ghy dat segghen / daer ghy moest wisten dat ghy dooz de ghetuyghentissen der ghener die hooz Bonifacius hebben gheleest / van contrarie kost overtuyghet worden?

Ten eersten, in't jaer 514. dat is / sebentich jaeren hooz Bonifacius, hebben de Abten / ende Munniken van Syrien desen tijtel ghegheben aen Hormisdas den Paus / in't opschrift van eenen brief / 'twelck aldus luydt: Aen den alder-heylichsten, ende alder-saligh-

te

sten Patriarch van de gheheele gantsche wereltd Hormisdas.

Ten tweeden, in't jaer 499. dat is / hondert jaeren
 vooz Bonifacius, is met desen tytcl van alle de Bis-
 schoppen van't Oosten vereert gheweest den Paus
 Symmachus. Haere woorden zijn dese: Ghy wordt alle
 daghen van uwen H. Leeraer Petrus onderwesen, hoe ghy de
 schapen Christi, die u toe-betrouwt zijn, soo verre als de we-
 reltd bewoont wordt, moet weyden. **Wat is dit te seg-**
ghen / Patriarch vande gheheele gantsche wereltd? ofte / Her-
der vande schapen Christi, soo verre als de wereltd bewoont
wordt? wat onderscheydt isser tusschen dit / ende Al-
ghemeynen Bisschop?

Ten derden, in't jaer 467. dat is / hondert ende der-
 tigh jaeren vooz Bonifacius, heeft Acacius aen den
 Paus Simplicius gheschreven / dat hy sorghe, ende last
 hadde van alle Kercken.

Ten vierden, in't jaer 440. dat is / hondert vijftigh
 jaeren vooz Bonifacius, was desen tytcl soo ghemeyn
 aen den H. Leo I. dat hy den selven opentlyck stelde /
 sonder weder spreken van jemandt / boven op sijne
 brieven die hy schreef aen Kepsers ende Kepsersin-
 nen. Siet hier oer synen bryef aen den Kepsers Mar-
 cianus, ende aen den Kepsers Leo, ende aen de Kepsers
 riinne Eudoxia &c.

Ten vijfden, in't jaer 367. dat is / twee hondert vijf-
 tigh jaeren vooz Bonifacius, hebben d'z Concilten van
 Afriken den Paus Damasus ghenoeemt Vader der Vaderen,
 ende Bisschop van alle Bisschoppen.

Ten selden, in't jaer 352. dat is / twee hondert ende
 vier en-sestigh jaeren vooz Bonifacius, hebben de Bis-
 schoppen van Egypten aen den Paus Liberius ghe-
 schreven / dat aen hem van Christo Jesu, de sorghe was toe-
 betrouwt van de alghemeyne Kercke.

Ten sevensten, in't jaer 366. dat is / twee hondert
 ende vier-en-tachtentigh jaeren vooz Bonifacius, heb-
 ben de Bisschoppen van Egypten den Paus Marcus
 ghenoeemt / den Bisschop van den Roomschen ende Aposto-
 lischen Stoel, ende van d' alghemeyne Kercke.

Ten lesten, in't jaer 200. dat is / meer als vier hon-
 dert jaeren vooz de tijden van Bonifacius, heeft Tertul-
 lianus

lianus *lib. de pudicit.* den Paus Zephyrinus ghenoemt/ den oppersten Bisschop, ende Bisschop der Bisschoppen. **Sijne woorden zijn dese:** Ick hoore datter uyt ghegaen is een ghebodt, ende dat peremptoir; te weten, den oversten Priester, ende Bisschop der Bisschoppen seght: Ick vergheve aen de overspeel ders ende hoereerders wanneer sy penitentie ghedaen hebben. O Ghebodt, aen 't welck gheen goedt feyt en kan toe. gheschreven worden!

En seder bekent dat Tertullianus ketter was ghesworden/ als hy dit schreef; soo veel te meer verwonderens weerdigh is het/ dat hy/ als ketter wesende/ spot met 't ghebodt van den Paus/ ende nochtans niet en spot met den Tjitel van Bisschop der Bisschoppen. En seker teecken dat het van dien tijdt af/ een tjtel gheweest is soo eyghen aen de Pausen/ ende soo ghemeen onder de Christenen/ dat Tertullianus selfs oock ketter wesende/ desen tjtel aen den Paus niet en heeft willen ontrecken.

Du laet ick staen/ dat den H. Irenæus seght *lib. 3. cap. 3.* dat alle de Kercken, dat is alle Gheloovighen die over al zijn, moeten komen tot de Roomsche Kercke. Ick laete staen/ dat den H. Callistus I. *Ep. ad Benedict.* ende Victor Uticensis *lib. 2. de persec. Vandal.* ende Prosper Aquitanicus *lib. de ingrat.* is: ende het eerste Concilie van Nicéen *Can. 39.* ende het tweede Concilie van Nicéen *in Epist. Adriani ad Taras.* den Roomschen Stoel noemen/ Het Hooft van de heele wereldt, ofte van alle de Kercken.

Ick ver swijghe/ dat den H. Augustinus seyd *lib. 1. contra Epist. Parm. cap. 2.* dat de gheheele Christelijcke wereldt onderworpen is aen den ghenen die sit inden Stoel vande Roomsche Kercke.

Wat seght ghy nu? alle dese Pausen die vier/ vyf/ twee/ een hondert saeren vooz Bonifacius, desen tjtel van alghemeynen Bisschop, ofte 't Hooft vande Kercke hebben gheboert/ zijn Anti-Christen gheweest/ ofte niet? soo niet? soo is het van valsch dat Bonifacius daerom den Anti-Christ zo ghewerst/ om dat hy desen tjtel gheboert heeft.

En tweeden/ 'tis valsch/ dat dien tjtel vooz de tijden van Bonifacius noot gh. hoozt en was in de Kercke/ soo ghy seght.

Seght

Seght ghy/ dat die Pausen/ ter oorsake van de sere
 tijtel oock Anti Christen gheweest zijn? soo is dan den
 Anti-Christ te voorschijn ghekomen vooz Bonifacius;
 verbolghens 't is valsch dat hy eerst te voorschijn
 quam ten tijde van Bonifacius. Derhalven/ soo hebt
 ghy-leden eenen Anti-Christ ghestelt in't gheral van
 uwe Martelaren; want ick vinde daer den Paus
 Liberius, den welcken vande Bisschoppen van Egypten
 is ghenoecht gheweest Alghemeynen Bisschop: Indien
 hy dan ter oorsake van desen tijtel den Anti Christ ge-
 weest zy (soo als ghy wilt hebben van Bonifacius)
 seght in/ hoe kan een Anti Christ een Martelare
 wesen?

Predikant.

Om te thoonen hoe af keerigh *Gregorius* van desen tijtel
 was, soo heeft hy hem alder-eerst *Servus servorum*, een knecht
 der knechten laeten noemen.

Antwoorde.

Ick hebbe boven bethoont/dat desen *Gregorius* sich
 ghedraghen heeft/ ende oock erkent is gheweest als
 Alghemeynen Bisschop der gantsche Kercke: Maer ge-
 lijck *Paulus* 1. *Cor.* 15. upt louter ootmoedigheyt seght/
 dat hy niet weerdigh en is een Apostel ghenoecht te worden,
 daer hy nochtans 2. *Cor.* 11. 5. sich verghelijckt by de
 meeste Apostelen; alsoo heeft desen *Gregorius*, upt
 ootmoedigheyt/willen boeren den naem van Knecht
 der knechten, niet teghenstaende dat hy op een ander
 sich upt-gaf/ ende erkent wterdt vooz het Hooft vande
 Kercke, ende Bisschop der Bisschoppen.

Ma/ dese ootmoedigheyt heeft hy niet groote re-
 den in soo eene ghelegghentheyt ghebruyckt/ name-
 lijk om *Joannes* den Bisschop van *Constantinopelen* te
 beschamen/ die den tijtel van Alghemeynen Bisschop sich
 wilde toe-passen/ niet alleen met vernuteringhe van
 alle de andere Bissdommen; maer oock teghen het
 oudt ende wettigh recht vande Bisschoppen van
 Roomen.

Om

teghen het gheopende Türckdom. 15

Om dan dese soo groutwelycke hooverdije van den Constantinopolitaenschen Bisschop Joannes te sturten/ de weleke/ soo Gregorius seght *lib. 4. Epist. 78.* streekt teghen Godt, teghen den vrede vande Kercke, was tot verachtinghe van allen, springhende buyten de palen van modestie, ende zedigheydt: soo heeft Gregorius niet alleen den tijtel van Alghemeynen Bisschop, die sijne boozsaten gheboert hadden / gheweyghert / maer oock upt ootmoedigheyt / ende om Joannes noch meer te beschamen / wilsen ghenoeemt worden / een dienaar der dienaren; andersins hy heeft naderhandt *lib. 11. Ep. 54.* den Stoel van Roomen noch ghenoeemt / het Hooft van alle Kercken.

Predikant.

Eenighen tijdt nae de doot van Gregorius heeft sich Bonifacius III. als een Adoniah, door't toe-doen vanden Keysermoorder Phocas laeten uyt-roepen voor alghemeynen Bisschop, ende Hooft der Kercke.

Antwoorde.

Ich hebbe boven betwesen / dat Bonifacius den eersten niet gheweest is / die desen tijtel gheboert heeft: maer heeft alleen het recht / ende weerdigheyt der Roomsche Bisschoppen sijne Boozsaten booz-ghestaen / ende ghemainteneert teghen Joannes den Bisschop van Constantinopelen.

Predikant.

Dus spreecke Platina van Bonifacius: Hy bequam van den Keyser Phocas met groot gheweldt, dat den Stoel van den H. Apostel Petrus, die het hooft is van alle Kercken, van alle soodanigh gekent, ende alsoo ghenoeemt wierdt: welke eere de Kercke van Constantinopelen haer seluen pooghs toe te eyghenen.

Antwoorde.

Ten eersten, hier siet ghy / dat Platina spreekt ghelijck
ich /

ick/te weten / dat Bonifacius niet nieuw en heeft inghebracht / maer het Recht van de Roomsche Bisschoppen teghen Joannes ghemainteneert heeft / door het toe doen van Phocas den Keyser.

Ten tweeden , dat de Kercke van Constantinopelen haer die eere pooghe toe te passen / de welke alleen toequam aen de Kercke van Roomen, oft aen den Stoel Petri, als wesende het Hooft van alle Kercken.

Ten derden, staet hier te bemercken/dat Platina niet en seght / dat Bonifacius dit soude ghedaen hebben met groot ghewelt, soo ghy hem valschelijck toeschryft/maer magna contentione, dat is/ met groote neerstigheyt, oft met grooten drift, men kan wel een sake drijven met grooten drift/ende nochtang sonder ghewelt.

Predikant.

'T zedert dien tijdt is de macht, hoogh-moet, en dominatie der Roomsche Bisschoppen hoe langher, hoe grooter gheworden, en de wereltd (om *Chrysofomi* woordt te ghebruycken, als in de Kercke ghekomen zijnde, zijn over al meer en meer dwalinghen, en *Superstitien* inghekropen.

Antwoorde.

'Ten zijn maer woorden die ghy hier gebruyekt/ want dat de Pausen eenen hoogh-moet hebben / dat hare macht hoe langher/ hoe grooter gheworden is/ datter dwalinghen en *superstitien* inghekropen zijn; dat is puer een ydel ghesnater/ sonder eenighe preebe/oft reden.

Wat aengaet de Macht, oft dominatie der Pausen/ die was al de selbe / ende eben groot menighe jaren eer Bonifacius was in de wereltd.

De Pausen die vooz hem hadden gheweest / hadden de opkomende ketterijen verdoemt : alsoo heeft Innocentius II. in't jaer 412. te Roomen verdoemt de dwalinghen van Pelagius, ghelijck Prosper ghetuyghe *Carm. de ingrati*. Den Paus Celestinus in't jaer 430. de ketterije van Nestorius, op de inforzarten vanden
H.Cy.

H. Cyrillus, de welcke in sijne brieven tot den selven Paus gheschreven/ seght dat hy de ghemeenschap van desen ketter niet en heeft durven verlaten / tot alderthijt dat den Paus van Roomen daer ober sijn bonnisse hadde ghestreken/ende bidt hem/dat hy sijn de Bisschoppen vanden Oosten wil te kennen gheben/oft sy niet Nestorius mochten ghemeenschap houden/oft niet? Waerop Celestinus het bonnis ghegheben heeft teghen Nestorius. Alsoo heeft den Paus Leo in't jaer 449. verdoemt de ketterij van Eutyches, op' verfoeck van Flavianus Bisschop van Constantinopelen, biddende dat hem gheliefde te bevestighen de Synode der selver Stadt / en dat alsoo dese ketterij soude te niere ghedaen worden / ende de opzetteren ghestelt. Van dierghelijcke gevallen sijn volmer alleen de Concilien, maer doock de kerckelycke Historienschryvers.

Ten tweeden, de ketterij / wannert sy hare dwaltinghen wilden her-roepen / namen hare rovlucht toe de Pausen van Roomen,, langh vooz de tijden van Bonifacius. Alsoo heeft den ketter Natalius in't jaer 207. sich ghesmeten vooz de voeten vanden Paus Zephyrinus, ende sijn schuldt bekenende/sich veerough ghesthoont tot de straffen / die den Paus hem soude oplegghen. Soo hebben mede ghedaen in't jaer 350. Valacius, ende Valens, discipelen van den ketter Arius, ten opsichte vanden Paus Julius. Soo heeft oock ghedaen in't jaer 478 Timotheus Solofaciolus, ten opsichte vanden Paus Simplicius, &c.

Ten derden, haer stont toe te vergaderen de algheimeyne Concilien, ende in de selve te presideren. Soo gherupghet van't jaer 325 Socrates lib. 2. cap. 13 segghende: Dat het verboden was eenighe Statuten te stellen van besondere Kercken, sonder het vonnis vanden Bisschop van Roome. Alsoo heeft 'tselbe jaer in het algheimeyn Concilie van Niceen, upt den name vanden Paus Silvester ghepresideert Osius Bisschop van Corduba, met Victor, ende Vincentius twee Pzesters vande Roomsche Kercke, ghelijck als Hincmarus gherupghet / Opusc. 53 cap 20. die andersins gheen groot vriendt is gheweest van

den Roomschen Stoel. In't jaer 342. zinder groote trouwels ghetweest binnen Constantinopelen, als wanneer den Bisschop Paulus, door het roedoen der Arianen, ghejaeght wesende upt synen Stoel / heeft sijn toeflucht ghenomen tot den Paus Julius, en is tot Roomen ghekomen / met Asclepas Bisschop van Gaza, Marcellus Bisschop van Ancyren ende Lucius Bisschop van Andrianopelen, de welke oock vele injurien hadden ghelieden van de Arianen, wacx ober sy oock hare klachten hebben ghedaen aen den Paus: op dat ghy nu mooght sien wat macht den Paus doe ter tijdt hadde / hoorz Socrates spreken *Lib. 2. cap. 11.* ende Sozomenus *Lib. 3. cap. 7.* Aenghemerckt, segghen sy / dat aen den Paus van Roomen toequam de sorghe van allen, ter oorfake vande weerdigheydt sijnz Stoels, ende om dat de *Roomsche Kercke* privilegie hadde boven alle de andere, soo heeft *Julius* brieven nae den Oosten ghesonden, op dat de uytgejaeghte Bisschoppen wederom elck in sijne plaetse moghten herstelt worden; ende heeft die wel dapper bestrafft, de welke haer uytgejaeght hadden: om dat sy haer vermetelijck hadden ghevonist, de Kercken ghestoort, ende de decreten van't Concilie van *Niceen*, niet en wilden onderhouden. Ende heeft haer ghedreyght, segghende, dat hy haer niet en soude onghestrafft laten, by soo verre sy niet op en hielden van nieuwe saken te voorderen. Wat dunckt u van dese macht: dit is by twee hondert jaren gheweest hoorz de tijden van Bonifacius. Hoorz noch voorders: In't jaer 198. dat is meer als vier hondert jaren hoorz Bonifacius, isser questie gheweest wanneer men den Paeschdag moest vieren: Hierop sijn de Bisschoppen van alle ghewesten by een gheroepen door de Authoziteyt vanden Paus Victor, ghelijck Polycrates Bisschop van Ephesien ghetuyghe in sijn brieven aen Victor gheschreven / welke te lesen sijn by Eusebius *Lib. 5. Hist. cap. 23.* Hier is besloten gheweest / dat men den Paeschdag niet anders soude vieren als op eenen Sondag. Doch soo soumtighe Bisschoppen van Asien, haer hier teghen stelden / soo heeft den Paus Victor de selve dapper door brieven bestrafft / ende samen allegaer ghecommunitceert.

Diet

teghen het gheopende Turckdom. 19

Siet ghy hier uyt noch niet wat macht den Paus van Roomen doe ter tijt hadde/ober de gheheele wereldt: in dien ghy het noch niet en siet / laet ons u dan van alle kanten obertrugghen/ende ober-rompelen met ontwederlegghelijcke ghetrugghentissen.

In't jaer 258. hebben de Bisschoppen van Franckrijk, ende oock den H. Cyprianus uyt Afrikaen gheschreven aen den Paus Stephanus, dat hy wilde afsetren den Bisschop van Arles Marciaaus, om dat hy het hiel met den ketter Novatianus.

In't jaer 404. heeft Joannes Chrysoftomus, ende Theophilus Bisschop van Alexandrien sijn Partij gheappelleert tot den Paus Innocentius, dien/om herstelt te worden in sijn Bisschdom/desen/om ghemainteneere te worden: de brieven van Joannes Chrysoftomus met vier Bisschoppen / ende twee Diaken ghesonden naer Roomen. Inphen aldus: Wilt doch door uwe autoriteyt uyt-wissen, dat al wat in ons af-wesen gheschiedt is, van gheender weerden en zys maer dat het boose feyten zijn, ghelijck sy metter daet zijn. Ende de ghene die sulcks bestaen hebben, onderwerpt die aende excommunicatie, ende ghebiedt, dat wy, die noch overtuyght, noch achterhaelt, noch overwonnen zijn van in eenigh boos feyt plichtigh te zijn; in onse Kercken ghestelt worden, op dat wy moghen ghenieten liefde, ende ghewoonlijcke vrede met onse broeders. By dese brieven zijn oock gheboeght gheweest de brieven van veertigh Bisschoppen / die met Chrysoftomus aenspanden; daer-en-boven oock die bande Clergie van Constantinopelen, bevestighende het ghene dat Joannes schreef.

Hier kont ghy sien waer booz de Ouerckische Bisschoppen den Paus van Roomen in die tijden aensagghen / ghemercht dat sy bekenden / dat hy ober haer kost ghebieden.

In't jaer 449 hebben van ghelijcken tot den Paus Leo gheappelleert in materie van verschillen des gheloofs/Eutyches op den eenen kant/ende op den anderen kant den H. Flavianus Bisschop van Constantinopelen; wanneer Flavianus sulck eene kracht heeft toegeschreven aen de resolutie des Paus/dat hy meyn-

de niet van noodt te wesen eenigh alghemeyn Conci-
lie om de ketterijen te niere te doen / als maer den
Paus het bonnisse hadde ghestreken / soo men kan
sien by den H. Leo *Ep. 8.* ende *Ep. 7.*

In't jaer 520. heeft Epihianus Bisschop van Con-
stantinopelen een ambassade naer Roomen ghesonden
tot den Paus Hormisdas, niet alleen met sijne beson-
dere brieven / maer oock met brieven van eene ghe-
heele Synode, die hy tot dien eynde te Constantinopelen
hadde vergadert. Op den selven tijdt heeft oock den
Kepser Justinianus sijne ambassade ghesonden met
brieven: allegader tot desen eynde gheschreven / dat
den Paus twee questien soude solveren / ond. r. ande-
re dese / dat eenen persoon vande alderheylighste
Opbultigheyt / Christus, ghebozen was / ende ghele-
den hadde.

In't jaer 533. hebben sy van ghelijcken ghedoent
tot den Paus Joannes II. hem biddende dooz Cyrus,
ende Eulogius Monicken / dat hy het bonnis van sij-
nen voorsz. Hormisdas ghestreken teghen de Eutychia-
nen, wilde bebestighen; wanneer Justinianus den Kep-
ser / den Paus ghenoeemt heeft / het Hooft van alle de
heylighe Kercken.

Dit altemael is gheschiedt eer Bonifacius opt inde
wereldt was: wat dunct u van dese macht / ende
ghebiedt / 't welck de Pausen over de gheheele kerc-
ke / oock vier hondert ende meer jaeren hadden / vooz
de tijden van Bonifacius. Laet ons noch al voozder
gaen.

In't jaer 514. heeft de Synode der Bisschoppen van
Epirus den Paus Hormisdas erkent als Vader der Vade-
ren, ende Prince der Bisschoppen.

In't jaer 216. is hy ghenoeemt gheweest den opper-
sten Priester.

In't jaer 517. den Patriarch vande gheheele werelt, en-
de het Hooft van allen.

In't jaer 324. heeft Constantinus den Grooten / Kep-
ser van Roomen, upt eerbiedigheyt het peerdt daer
den Paus Sylvester op-sat / met den toom aen ghe-
lept / ghelijck hy selve bekennt in *Edicto donationis suae.*

In't

teghen het gheopende Turckdom. 21

In't jaer 525. Is den Paus Joannes gherepft naer Constantinopelen, alwaer hy van den Kefser Justinus den ouden soo is ontfanghen gheweest / dat hy hem in eenen thoon heeft ghestelt neffens den synen / maer op den rechten kant / ghelyck Marcellinus ghetuyght. Anastasius booghter hy / dat hem de gheheele stadt is te ghemoete ghekomen twaelf mylen verre met brandende lichten ende crupcen / ende dat den Kefser sich buygghende tot de aerde/hem heeft aenbeden / boben maten blijde wesende dat hy in sijn Rijck mocht sien den successer van den H. Petrus; want noyt en hadde in den Oosten eenighen Paus ghestien gheweest / behalven den H. Clemens, den tweeden naer Petrus, als hy in ballinghschap wierdt ghesonden nae Chersonesus.

In't jaer 536. heeft den selven Kefser sich verootmoedight voor den Apostolijcken Stoel, (ghelyck Anastasius spreeket) ende heeft den alder-salighsten Paus Agapetus aenbeden.

In't jaer 294. hebben Præpedigna de hupsvrouwte van Claudius een treffelijcke Princesse / ende Maximus een treffelijck Roomsch Edelman de voeten ghekust van den Paus Caius.

In't jaer 367. heeft Prætextatus een van de edelste van Roomen, die vooz-Bozghmeester was gheweest in het Oosten / ende andere vande treffelijckste ampten / soo in d'oorlogh / als in de Politie, hadde bedient / Heydensch wesende / gheseydt: Maeckt my maer Bisschop van Roomen, ende ick sal datelijck Christen worden. Soo ghetuyght den H Hieronymus *Epist. 61.* hier mede te kennen ghebende / dat hy meer achtende de macht ende authoztept van den Bisschop van Roomen, dan de maecht die hy ghehadt hadde in alle sijne upmuntende ampten. Hoozt noch al meer / van de macht / ende authoztept der Pausen.

In't jaer 246. heeft den Paus Fabianus in den ban gheslaghen Philippus den Kefser.

In't jaer 407. heeft het selve ghedaen den Paus Innocentius, ten opsichte van den Kefser Arcadius, ende sijn hupsvrouwte Eudoxia:

Soo heeft oock ghedaen in't jaer 502. den Paus Symmachus, ten opsichte van den Keiser Anastasius &c.

Dit zy ghenoech leest maer de Kerckelijcke Historien/ soo oude als nieuwe, ende ghy sulc dussent soodanighe preben vinden vande macht ende authoriteyt der Pausen/ menighe sacken booz de tijden van Bonifacius: wat komt ghy van raesen / dat t' sedert dien tijt de macht / ende dominarie der Roomsche Bisschoppen / hoe langhet hoe grooter gheworden is/ aenghesien dat wy kunnen bewyssen/ dat sy eben groot was booz de tijden van den boozsejden Bonifacius, als daer naer?

Predikant, Pag.14.

Genebrardus, ende Bartholomeus de Spina, bethoonen wel uyt het ghetal 666. dat Mahomed den waeren Anti-Christ is, doch dit en zijn niet anders als fabulen.

Antwoorde.

Ghy moest eerst haere redenen wederlegghen/ eer ghy soo plotselijck seyd/ dat het fabulen zijn: Immerg/ daer is hondert-mael meer waerschijnelijckheyt dat Mahomet den Anti-Christ soude gheweest zijn/ als de Pausen van Roomen, om dat sy den naem voeren van alghemeynen Bisschop, oft 'r Hooft vande Kercke; welke reden op uter eeue enckele Schrifsture ghegront is.

Predikant.

Ende even wel wordt dit oock by-gebracht van Alexander-Ros, welcken seght, dat het ghetal van het beest 666. in den naem van Mahomet te vinden is.

Antwoorde.

Ick ben blijde dat ghy ulre eyghen Predikanten boozstelt/ die sonder passie/ teghen ulre ghepassioneerde

nerde

teghen het gheopende Turckdom. 23

neerde mede-Predikanten/ ende teghen u/soodanighe redenen hoorszellen/ uyt de welke men moet besluyten/ dat den Paus den Anti-Christ niet en is: de redenen van desen Predikant Alexander de Ros, hebben in seer wel beballen/ als komende ober-een niet de waerhepdt/ ende zijn dese volghende ghetrocken uyt 't boeck 'Swereldts Godts diensten Pag. 224. ende 225.

Den *Anti-Christ*, seght den hoorszelden Ros (indien wy de oude leeraers der Kercke willen ghelooven) sal een Jode zijn uyt de stamme Dan. 2. Den *Anti-Christ* sal komen op't eynde vande wereldt, ende, ghelijck de Kercke van oudts gheloofde, immediatelijck voor de tweede komste *Christi*. 3. De Oudt-vaders gheloofden, dat de twee ghetuyghen, die haer teghen den *Anti-Christ* sullen stellen, ende van hem sullen verslaghen worden, zijn *Enoch*, ende *Elias*; maer dese en zijn noch niet ghekomen. 4. De traditie vande primitive Kercke was, dat den *Anti-Christ* maer dry jaer-en-half en sal heerschen, het daer voor houdende, dat dese periode van tijdt, verstaen wordt door den tijdt, ende de tijden, ende eenen halven tijdt. 5. Den *Anti-Christ* sal sich gheheelijck teghen *Christum* stellen, hem verachten, ende hem selven in sijn plaerse stellen, ende verheffen boven al wat Godt ghenoeemt wordt. 6. Onse Scribenten als *Forbesus*, *Cartwright* &c. houden't daer voor, dat den *Anti-Christ* beschreven wordt *Apoc. 9.* onder den naem van die sterre, die van den hemel viel, hebbende den sleutel van den grondeloosen poel, ende onder den naem van *Abaddon*, ende *Apollyon*. 7. Den Apostel *2. Theff. 2.* seydt dat den *Anti-Christ* sal sitten in den tempel Godts, als Godt, ende dat hy hem selven verheffen sal boven al wat Godt ghenoeemt wordt. 8. Den *Anti-Christ* moet komen met teeckenen, ende wonderheden der leughenen, ende daer door sijn Rijck oprichten. 10. Den *Anti-Christ* moet uyt-gheroeyt worden door den adem van den mondt des Heeren.

Predikant, Pag. 15.

Dese redenen zijn soodanigh, datse niet alleen *Mahomet*, maer oock den Paus ontkennen den *Anti-Christ* te zijn.

B 4

Ant-

Antwoorde.

Dat is't dat ik segghe / ende bewijle desen utweg mede-Predikant sijne redenen grondt-vesticht niet alleen op het gheboelen vande oude Leeraeren / ende de primitive Kercke / maer oock op de Schrifteure / daerom lachen wy / met hem / alle andere Predikanten uyt / ende segghen dat sy niet passie voort-gaen / ende niet ghefondeert en zijn / wanneer sy den Paus stellen tot Anti-Christ: verbolghens 't is ontwaerachtigh 't gheue ghy te bozen gheschde hebt / te weten / dat een wepnigh eer Mahomet op-quam / den Anti-Christ sich hadde beghinnen t'openbarten in de Pausen van Roomen.

Predikant.

'Tis bekent hoe de *Papisten* ons ghedurigh zijn ghewoon af te voorderen, op wat jaer, maendt, dagh, ende ure de Roomsche Kercke haer maeghdom heeft verloren, ende heeft beghinnen een woon-plaerse des *Anti-Christis* te worden? Sy meynen hier in een wonder groote bescherminghe voor hare sake ghevonden te hebben.

Antwoorde.

'Tis oock inder daet eene soo groote bescherminghe / dat sy allegaer utwe krachten in stucken breeckt / ende utwe gheboelen stelt tot eenen spot aen de gheheele werelt: want ghy en kondt ons niet eenen Paus aenwijsen / die ghy houdt booz den eersten Anti-Christ, ofte wy konnen altydt berhoonen / dat alle sijne boozsaten zijn gheweest van de selve macht ende gheboelen met hem: ofte ghy moet dan alle de Bischoppen van Roomen, oock van de vier eerste hondert jaeren / houden booz Anti-Christen, oft gheene: want dewijle sy allegaer ghelijck zijn / daer en is gheen reden waerom den eenen meer den Anti-Christ soude zijn / als den anderen. Is het dan wonder dat wy

wy

Wij u af-epifchen het jaer/ dagh / ende maendt op de
welcke eenen Paus zo gheweest / die af-wijckende
van sijne boozfaten / is gheballen tot het Anti-Chri-
stendom? Dit en is noch Gregorius gheweest / want
die/ soo ghy seght/ heeft desen tijtel niet willen aen-
veerden; noch Bonifacius III.ijnen naesael / om dat
hy desen tijtel ghevoert heeft / want bter hondert ja-
ren ende meer booz hem/ hadden sijne boozfaten niet
alleen desen naem/maer oock de daet selve ghehadt/
soo nu bewesen is: 'ten zijn de naesaten van Bonifa-
cius niet gheweest / namelijk om dat sy / soo ghy
seght/ souden toeghenomen hebben in macht / ende
dominatie, want nu is mede berhoont/ dat sijne booz-
faten / ende Pausen van de alder-eerste Kercke / de
selve hebben ghehadt. Soo vraghen wij dan noch
eens met recht / op wat jaer, maendt, dagh, ende ure de
Roomsche Kercke haeren maeghdom verloren heeft, ende be-
gost heeft te worden eene woon-plaetse des Anti Christs?

Predikant.

Wy vraghen wederom, op wat jaer, maendt, dagh, ende
ure Mahomet is op-gheresen? Dat dit niet preciejselijck kan
worden aenghewesen, hebben wy voor henen ghesien, ende
nochtans zijnder onder de Papisten die ghemeynt hebben Ma-
homet den Anti-Christ te wesen.

Antwoorde.

Niemandt van de Papisten en houdt Mahomet hoog
dien Anti-Christ, vanden welcken den H Paulus spreekt
2. Thessal. 2. want/ghelijck ulven Alexander Ros seer wel
probeert/ dien Anti-Christ moet een Jode wesen; ende
Mahomet was een Arabier: Hy moet wesen uyt de
stamme van Dan; ende Mahomet was af-komstigh
van Ismael ende Agar: Hy moet komen op het eynde
der werelt; ende Mahomet is ghekomen/ ende ghe-
gaen al ober dypsent jaeren: Hy moet maer dyp jaer
en half regeren; ende Mahomet weten wij wel dat al
deel meer gheregeert heeft: Hy moet sich gheheelijck
stellen

stellen teghen Christum, hem berachten / ende sich stellen in sijne plaetse ; maer Mahomet spreekt eerlijck van Christo, hem noemende het Woordt Godts / den Gheest Godts / den Dienaer Godts / ende Saligmaker der ghener die op hem vertrouwen : Hy moet nyt-gheroept worden dooz den adem van den mond des Heeren ; maer Mahomet is dooz een natuerlijcke doodt ghestorven : Te bozen moeten komen Elias ende Enoch, ende van hem verflaghen worden ; maer dese twee en waeren ten tijde van Mahomet niet ghekomen / ende zijn noch te komen. Wy houden van Mahomet, met Alexander Ros Pag. 226, booz eenen die de Godthepdt Christi bestreden heeft / ghelijck oock Arius, Nero, Diocletianus, ende andere verholghers ; maer niet booz dien grooten / ende eenighen Anti-Christ, den welken moet komen op het eynde der wereldt. Dienbofghens en is het niet van noode dat wy pzeijfelijck rhoonen op wat jaer / maendt / dagh / ende ure Mahomet begost heeft : 't is ghenoegh / dat wy kunnen bewijfen / ende ghy oock noot sakelijck moet bekennen / datter booz 't jaer 500. niet eenen mensch in de wereldt ghelwerst heeft / die gheleert / ende sijne ghesinthepdt voort-gheset heeft / ghelijck als Mahomet ; waer upt moet bestoten worden / dat Mahomet op-komende ('t magh wesen op't eynde van de vijfde / oft in't beghin sel van de sesde eentwe) een Keligie heeft ingheboert de welke streedt teghen de waere. Heel anders is het ghelegghen met de Pausen van Roomen ; want ghy leden wilt hebben / datter eenen ander haer soude gheweest hebben / den welken af-dwalende van sijne voorszaten / het Anti-Christendom eerst soude begost / ende ingheboert hebben : Hier teghen bewijfen wy / dat alle de Pausen ghelijck zijn gheweest in macht / ende keere / oock de ghene die gheleert hebben booz dien / die ghy stelt tot den eersten Anti-Christ ; soo seggh' ick noch eens / dat wy niet recht af-braghen / op wat jaer / maendt / dagh / ende ure de Roomische Kercke begost heeft te worden een woon-plaetse des Anti-Christis ?

Predikant. Pap. 16.

'Tis bekent hoe de *Papisten* den Paus ontkennen den *Anti-Christ* te wesen, om dat hy niet en loochent, dat *Christus* is in het vleesch ghekomen.

Antwoorde.

Dit is een seer bondigh/ ende onwederlegghelijck argument: want den *H. Apostel Joannes* seght duplelijck in *synen* tweeden brief v. 7. Dit is den *Anti Christ* die niet en belijdt dat *Iesus Christus* in't vleesch is ghekomen:

Predikant.

Mahomet heeft oock van de mensch-wordinghe *Christi* wel ghevoelt, niet wel als van *Godts Sone*, maer nochtans als van een groot Propheet, en nochtans en maken de *Papisten* gheen swarigheyt van hem den *Anti-Christ* te noemen.

Antwoorde.

Dooz soo veel als *Mahomet* wel ghevoelt heeft van de mensch-woordinghe *Christi*, en is hy gheenen bestrijder *Christi*, oft *Anti-Christ* gheweest: maer booz soo veel als hy gheloochent heeft / dat *Christus* den *Sone Godts* was/wordt hy met recht ghenoemt eenen *Anti-Christ*, dat is/een beechter *Christi*: brenghet nu eens eenen *Paus* booz den dagh/ die gheleert hebbe / dat *Christus* den *Sone Godts* niet en is/ende wy sullen hem mede houden booz eenen bestrijder *Christi*: maer waer sult ghy soodanigh een *Paus* gaen haelen/ of vinden?